

Lärarytbildningen
Examensarbete
Hösten 2004

”Ja, det är väl att lyssna på dem”

- en studie om pedagogers och elevers uppfattningar om elevinflytande.

Handledare:
Carita Sjöberg Larsson

Författare:
Carina Nilsson
Anita Persson

”Ja, det är väl att lyssna på dem”

- en studie om pedagogers och elevers uppfattningar om elevinflytande.

Abstract

Rapporten behandlar synen på elevinflytande och elevdemokrati, i skolan i allmänhet och i förskolegruppen i barnskolan i synnerhet.

Syftet med vårt examensarbete är att studera vilka uppfattningar det finns om elevinflytande. I den empiriska delen av arbetet studerar vi hur några pedagoger uppfattar orden elevinflytande och elevdemokrati. Vi har också studerat vad eleverna uppfattar att de har för möjlighet till inflytande i skolan.

Resultatet bygger på intervjuer och observationer hos förskollärare i barnskola, och intervjuer med deras elever i sexårsgruppen. Vi har funnit att pedagogerna anser att deras lyhörddhet för eleverna och dessutom elevernas möjlighet att säga vad de tycker är en definition på elevinflytande. De uppger dessutom att inflytande handlar om respekt för varandra och att även möjligheten till delaktighet i beslut är av vikt när vi talar om elevinflytande och elevdemokrati. Eleverna uppger att det är i lek och skapande som de har möjlighet att vara med och bestämma. De uppfattar det som att det är fröken som bestämmer mest i skolan.

Ämnesord: inflytande, demokrati, delaktighet, värdegrund, barnskola.

Innehåll

Förord	5
1 Inledning med bakgrund och syfte	6
1.1 Inledning.....	6
1.2 Bakgrund	6
1.3 Syfte	7
1.4 Arbetets disposition.....	8
2 Litteraturgenomgång	9
2.1 Demokrati och inflytande i ett historiskt perspektiv	9
2.2 Lagar, förordningar och styrdokument gällande elevinflytande	10
2.3 Olika perspektiv på demokrati, inflytande och delaktighet.....	12
2.4 Elevinflytande i skola och samhälle.....	14
2.5 Inflytande över arbetsätt	16
2.6 Delaktighet som metod.....	17
2.7 Avslutande kommentarer av vår litteraturgenomgång	19
3 Metod	20
3.1 Problemprecisering och frågor	20
3.2 Litteratursökning	20
3.3 Pilotundersökning.....	21
3.4 Urval.....	22
3.4.1 Undersökningsgrupp	22
3.5 Datainsamling.....	22
3.6 Bearbetning av data.....	23
3.7 Metodkritik.....	24

4 Resultat med analys	25
4.1 Teman som representerar olika uppfattningar hos pedagogerna.....	25
4.1.1 Tema 1: Lyhördhet.....	25
4.1.2 Tema 2: Självförtroende.....	26
4.1.3 Tema 3: Respekt.....	26
4.1.4 Tema 4: Delaktighet.....	27
4.1.5 Sammanfattning av pedagogernas uppfattningar	28
4.2 Tema som representerar elevernas uppfattningar.....	29
4.2.1 Lek och skapande	29
4.2.2 Sammanfattning av elevernas uppfattningar.....	30
4.3 Analys/tolkning	30
4.3.1 Analys av tema 1: Lyhördhet	30
4.3.2 Analys av tema 2: Självförtroende	31
4.3.3 Analys av tema 3: Respekt.....	31
4.3.4 Analys av tema 4: Delaktighet	32
4.3.5 Analys av elevernas tema: Lek och skapande.....	33
5 Diskussion	34
5.1 Slutsats	34
5.2 Reflektioner över resultat och analys.....	35
5.3 Metoddiskussion.....	37
5.4 Har vi uppnått syftet?	38
6 Sammanfattning	39
Referenser	40
Bilagor	43

Förord

Så var vi klara med vårt examensarbete i lärarutbildningen. Processen har varit lång och tidskrävande men också otroligt givande och rolig. Allt arbete vi lagt ner under tidens gång har nu resulterat i denna färdiga uppsats som vi är nöjda med.

Som författare vill vi gärna tacka alla som engagerat sig och ställt upp och stöttat oss under arbetes gång, speciellt våra familjer som accepterat att vi lagt mycket tid på vårt arbete.

Ett stort tack vill vi rikta till de rektorer som vidarebefordrade och accepterade att vi använde oss av deras personal under vår pilotundersökning. Nästa tack går till alla de förskollärare som tog sig tid att besvara vår fråga om vad elevinflytande och elevdemokrati betyder för dem. Några av de förskollärare som svarat på vår fråga, blev också de personer som vi sedan intervjuade och observerade ute i verksamheten. Tack för ert stora engagemang och er vilja att bistå oss i våra empiriska studier. Vi vill också tacka alla de föräldrar som godkänt att vi fick intervjua och observera deras barn. Självfallet tackar vi också alla dessa ljuvliga barn som villigt pratat med oss och delgett oss sina tankar.

Ett alldeles speciellt tack vill vi ge till vår handledare Carita Sjöberg Larsson, för att du hela tiden sporrade oss med din konstruktiva kritik. Med dina frågor var du hela tiden där och gav oss tankenötter, som fick oss att gå hem och reflektera vidare. Din kunnighet i litteratur har också vi haft glädje av. Vi vill dessutom tacka Ingegärd Sandström Madsén för dina råd och ditt engagemang.

Alla ni andra som tagit er tid att läsa igenom vårt material och gett oss tankeställningar eller på annat sätt stöttat oss är värda ett stort tack, ingen nämnd och ingen glömd. Ni är guld värda för oss, utan er hjälp hade det aldrig blivit någon uppsats.

Kristianstad hösten 2004

Carina Nilsson & Anita Persson

1 Inledning med bakgrund och syfte

I det inledande kapitlet ger vi en bakgrund till vår studie. Vi presenterar också vårt syfte med studien och arbetets disposition.

1.1 Inledning

I denna rapport kommer vi att studera barns möjligheter till inflytande i skolan. Är det viktigt att barnen blir delaktiga i verksamheten? Och i så fall varför? Alla barn har rätt till inflytande, visst låter det vackert men vad innebär det? Enligt SAOL (1998) har *inflytande* betydelsen möjlighet att påverka och *delaktighet* står för: som har del i, inblandad.

I läroplanen för skolan kan vi läsa att skolväsendet vilar på en demokratisk grund. Det står dessutom att eleverna ska utveckla sin förmåga att utöva inflytande och att ta ansvar (Utbildningsdepartementet, 1994). Verksamheten i förskolan skall bedrivas i demokratiska former och pedagogerna skall lägga grunden till ett växande ansvar och intresse hos barnen för att utöva inflytande i förskolan (Utbildningsdepartementet, 1998). Vad innebär då detta för oss pedagoger? Intresset för elevinflytande är stort i samhället och därför kan det vara av vikt att studera elevinflytande i skolan (Forsberg, 2000).

1.2 Bakgrund

Vi är två lärarstuderande som har erfarenhet av att ha arbetat, som barnskötare, med barn i olika åldrar under 20 års tid. Just nu är vi tjänstlediga från våra ordinarie tjänster, för att läsa det sista året av utbildningen Lärare för de yngre åldrarna. Under vår verksamma tid har vi ständigt brottats med möjligheten (eller omöjligheten) att låta barn ha inflytande över verksamheten, och med den nu ökade insikten i läroplanerna för förskolan och skolan känner vi oss mer nyfikna på barns delaktighet. Vi anser att man lägger grunden till barns delaktighet under förskoleåldern och att barnen får vara med och bestämma, och får ta del av förslag och komma med egna åsikter är i grunden en fråga om mänskliga rättigheter. I förskolans läroplan kan man läsa att barnen skall förstå vad demokrati är och att grunden läggs i förskolan (Utbildningsdepartementet, 1998).

Diskussionerna om delaktighet började redan på 1700-talet, då Rousseau hade som motto att alla skulle vara delaktiga i samhällsstyrningen den s.k. allmänviljan. På 1900-talet uttalade

sig bl.a. Dewey, han menade att om man inte är delaktig i problemet från början, utan får det tilldelat sig, ger det ingen kunskap (Egidius, 2002).

Vi anser att skolan är en viktig utvecklingsmiljö och där ska barnen få möjlighet att träna sin förmåga att ta ansvar och att ha inflytande. I tidningen *Förskolan* kan vi läsa att det är viktigt att tala om de vardagliga detaljerna när vi pratar om inflytande och demokrati för förskolebarn (Björkman, 2004). Fritzell (2003) menar att de demokratiska frågorna är så viktiga att de ska genomsyra all verksamhet i skolan och att det är demokratin som är den viktigaste aspekten av det pedagogiska uppdraget. Vidare skriver han att eleven som ska utöva demokratisk påverkan på sin situation ofta får finna sig i att vara utsatt för pedagogisk påverkan. Vygotskij säger att undervisningen är den pedagogiska påverkan som hos eleven bäddar för den inre utvecklingsprocessen (Bråten, 1998).

Utbildningsdepartementet har under 2004 arbetat fram ett förslag, på regeringens uppdrag. Departementets arbetsgrupp har i slutet av oktober 2004 lämnat sin rapport till utbildningsministern Thomas Östros. Rapporten innehåller förslag på hur man kan öka elevernas inflytande i skolan. Arbetsgruppen påpekar att eleverna visserligen får möjlighet att sitta med i olika grupper och där uppmanas att säga vad de tycker, men ”risken är stor att deras deltagande blir mer en dekoration än en verklig möjlighet till inflytande” (Lumholdt, 2004. s. 32). De menar därför att pedagogerna tydligt måste visa barnen vilka beslut de kan få ta och låta dem se konsekvenserna av de besluten (a.a.).

Till sist vill vi poängtera att om barnen ska kunna fungera väl i dagens och morgondagens samhälle måste vi redan i förskolan lägga grunden till ett demokratiskt tänkande. För precis som Axén och Näslund (1996) skriver är det orealistiskt att tro att barnen plötsligt ska vara ansvarskännande och delaktiga vid arton års ålder utan att tidigare har fått träna praktiskt. Detta leder oss vidare mot vårt syfte med denna rapport.

1.3 Syfte

Syftet med denna rapport är att studera vilka uppfattningar det finns om elevinflytande och elevdemokrati. Vi vill också undersöka hur pedagoger anser att eleverna har möjlighet till inflytande, och hur eleverna själva uppfattar att de har inflytande.

1.4 Arbetets disposition

Efter inledning och bakgrund kommer vi till vårt syfte med studien och därefter presenterar vi vår litteraturgenomgång. Vidare kommer vi till vår metod där vi gör en problemprecisering och formulerar våra frågeställningar. Sedan lägger vi fram vår datainsamlingsmetod och beskriver hur vi har bearbetat den, här presenterar vi också vår undersökningsgrupp. Efter detta redogör vi för resultatet av den empiriska delen av vår undersökning och analyserar den. I vår diskussion presenterar vi först vår slutsats därefter reflekterar vi över vårt resultat. Vi diskuterar vår metod och funderar på om vi uppnått vårt syfte. Därefter har vi en sammanfattning där vi försöker knyta samman hela arbetet. Sist i vårt arbete kommer våra referenser och våra bilagor.

Vi vill här också klargöra att när vi i fortsättningen skriver skola avser vi förskolan, grundskolan och fritidshemmen. Vi skriver barn eller elever och menar då, enligt barnkonventionens definition, människor under 18 år (Läraryrket, 2004). När vi skriver lärare eller pedagoger, menar vi förskollärare, barnskötare, grundskollärare, fritidspedagoger, skolledare och andra med pedagogiska uppdrag i skolan.

2 Litteraturgenomgång

Här beskriver vi demokrati och inflytande i ett historiskt perspektiv. Därefter redogör vi för vad det står i lagar och styrdokument vad det gäller elevinflytande. Vi går närmare in på olika perspektiv av demokrati, inflytande och delaktighet och på elevinflytande i skola och samhälle. Vidare synliggör vi inflytande över arbetssätt och delaktighet som metod. Avslutningsvis kommenterar vi vår litteraturgenomgång.

2.1 Demokrati och inflytande i ett historiskt perspektiv

Det demokratiska genombrottet utgörs till stor del av det stora reformarbetet på 1900-talet, där bl.a. allmän rösträtt bearbetades. Demokratins genomförande och fortsatta progression inryms i det medborgarideal som framställs i betänkanden, utredningar, riksdagsdebatter och propositioner. Detta medborgarideal utgörs av demokratiska människor. Att vara en demokratisk människa får successivt en ännu mer kvalificerad och fördjupad innebörd i jämförelse med tidigare, då det inte fanns en uttalad form av demokrati (Agell, 2001).

40-talets människosyn och världsbild satte sin prägel på det dokument som låg till grund för grundskolans genomförande 1962 och ändras inte i grunden förrän på 1990-talet. Vid krigsslutet tillsattes 1946 års skolkommision med uppdrag att genomföra demokratins skola (Agell, 2001; Tham, 1998). Budskapet lød: ”Skolans främsta uppgift är att fostra demokratiska människor” (Agell, 2001. s. 13; Pramling Samuelsson & Sheridan, 2003). Den enskilda elevens individualitet och personliga förutsättningar ska från och med nu vara startpunkt för uppläggning av fostran och undervisning. Den demokratiska fostran i skolan ska bygga på delaktighet och det är delaktigheten som måste förändra skolans inre arbete, understryker skolkommittén (Agell, 2001). Egidius (2002) skriver att 1949 etablerades ett nytänkande inom skolvärlden som leder till ett självstyrkt och uppgiftsbaserat lärande, vilket ger eleverna verklig delaktighet i utformningen av sin utbildning.

I barnkonventionen står det om barns rättigheter, och det är första gången rättigheterna formuleras i ett internationellt bindande avtal. Detta innebär en ny epok i arbetet med barns och ungas villkor. Det är fyra viktiga principer som behandlas: ”... att barnet har rätt till likvärdiga villkor, att barnets bästa ska beaktas vid alla beslut, barnets rätt till liv och utveckling samt att barnet har rätt att säga sin mening och få den respekterad” (Barnombudsmannen, 1998. s. 12). När det gäller demokrati är det artikel 12 som behandlar barns och ungdomars rätt till inflytande och medbestämmande (a.a.; Lärarförbundet, 2004).

I Egidius antologi *Pedagogik för 2000-talet* (2002) beskrivs hur det på 1960-talet diskuterades, om hur vi skulle frigöra oss från styrningen av undervisningen och att pedagoger och elever skulle skapa personlig kontakt i undervisningen genom dialog och delaktighet. Redan för hundra år sedan ansåg Vygotskij att samspelet bygger på att pedagogen bör lägga upp verksamheten så att det gradvis krävs mindre insats från pedagogen och mer från eleven (Bråten, 1998; Egidius, 2002).

Agell (2001) skriver att läraren fortfarande står vid katedern och ”lär ut” kunskaper, medan de borde skapa förutsättningar för eleverna att ”lära in”. Att lära in kräver fördjupad demokrati, såsom delaktighet, medskapande och jämlikhet. Det konstaterades i det stora arbete, som gjordes om skolan 1950-1975, att det fanns mål som misslyckats. Och det är, skriver han: ”... att förändra skolans inre arbete” (s. 64).

Regeringen, ledd av Carl Bildt, uttalade sig i demokratiska frågor i början av 1990-talet enligt följande:

Eleverna bör få ett större utrymme än för närvarande att forma sin egen skolgång, ... genom större deltagande i planering och utvärdering av den dagliga undervisningen. Varje lärare ska utgå från att eleverna – med hänsyn till vad som är rimligt att begära – vill och kan ta ansvar för sina studier och sin skolsituation. Att eleverna kan utöva ett reellt ansvar och inflytande är av stor vikt både för utvecklingen av skolans arbetsklimat och för utbildningens kvalitet (Egidius, 2002. s.152).

Först i och med Skolkommitténs yttranden 1997, som är sammanfattade i slutbetänkandet *Skola i ny tid*, introduceras ny syn på inläring och kunskap. Den är grundad på ökad kunskap om det sociala samspelet och ny pedagogisk forskning (Agell, 2001).

Denna historiska bakgrund mynnar ut i dagens läroplaner vad det gäller värdegrund, demokrati och delaktighet (Utbildningsdepartementet, 1994, 1998).

2.2 Lagar, förordningar och styrdokument gällande elevinflytande

I barnkonventionen behandlas barns rättigheter, där rätten att uttrycka sina åsikter är ett av de mest angelägna budskapen. Här tydliggörs barnet som en viktig person med en egen mening som ska respekteras (Läraryrket, 2004). Artikel 12, i barnkonventionen, har tolkats av Barnombudsmannen som en demokratiartikel där barns och ungdomars rätt till inflytande och medbestämmande i samhället betonas (Barnombudsmannen, 1998). Barns rätt till delaktighet

behandlas också i *Salamanca deklARATIONEN* som där ger en uppmaning till medlemsländerna i t.ex. FN. Medlemsländerna ska arbeta efter vissa angivna mål, där står bl.a. att skolan är det verktyg som kanske är den viktigaste möjligheten att skapa delaktighet för alla barn och ungdomar (Svenska Unescorådet, 2001).

Skolkommittén utgår ifrån tre punkter i sitt betänkande om elevinflytande. De skriver att inflytande är en mänsklig rättighet, att det ingår i skolans uppgift att fostra demokratiska medborgare och att inflytande och delaktighet är en förutsättning för lärande. (Skolkommittén, 1996). Även skollagen och de yrkesetiska principerna innehåller delar som poängterar vikten av elevinflytande. I de yrkesetiska principerna påpekas att alla lärare förbinder sig att i sin yrkesutövning stärka elevernas ansvarstagande för sina studier, samt att stödja elevernas rätt till inflytande (Läraryrket, 2004). I skollagen står det att eleverna ska ha inflytande över sin utbildning och att det skall anpassas efter deras ålder och mognad (Axén & Näslund, 1996). Vi kan även läsa i skollagen 1 kap. 2 §:

Verksamheten i skolan skall utformas i överensstämmelse med grundläggande demokratiska värderingar. Var och en som verkar inom skolan skall främja aktning för varje människas egenvärde och respekt för vår gemensamma miljö (Axén & Näslund, 1996. s. 6, Läraryrket, 2004. s. 55).

I förskolans läroplan behandlas barns inflytande i ett helt avsnitt. Där står att förskolan skall lägga grunden för barns förståelse för demokrati. Avsnittet innehåller strävansmål om att utveckla barns förmåga att uttrycka sina åsikter, ta ansvar och handla efter demokratiska principer. Det står också, i läroplanen, att verksamheten skall bedrivas i demokratiska former och att värderingar skall tydliggöras i den dagliga verksamheten. Likaledes står det att pedagogerna skall lägga grunden till ett växande ansvar och intresse hos barnen för att utöva inflytande i förskolan samt att på sikt aktivt delta i samhällslivet (Utbildningsdepartementet, 1998).

Även i skolans läroplan bearbetas frågan om elevers inflytande. Där betonas att de demokratiska principerna att kunna påverka, ta ansvar och vara delaktiga skall inkludera alla elever. Här innebär strävansmålen att eleverna skall ta ett personligt ansvar för sina studier och sin arbetsmiljö. Inflytandet ska successivt utökas och de ska ha kunskaper om demokratiska principer. Dessutom ska skolan sträva mot att eleverna utvecklar sin förmåga att arbeta i demokratiska modeller. Enligt läroplanen är det inte tillräckligt att förmedla kunskap om grundläggande demokratiska värderingar i undervisningen. Där står dessutom att eleverna

ska utveckla en förmåga att ta ett personligt ansvar och utöva inflytande genom att delta i planering och utvärdering av undervisningen (Utbildningsdepartementet, 1994).

Williams, Sheridan och Pramling (2000) menar att läroplanerna visar på en tillit till pedagogerna att de har metoder och förmågan att omsätta demokratifrågan till praktiskt arbete på barnens nivå. De anser dessutom att läroplanen visar en tillit till eleverna att de har förmågan att aktivt utöva inflytande. Pramling Samuelsson och Sheridans (2003) skriver i sin artikel, *Delaktighet som värdering och pedagogik*, att det finns en inbyggd konflikt mellan lärarens vilja att leva upp till läroplanens ämneskunskaper och elevernas möjlighet till deltagande och påverkan. Tham (1998) ifrågasätter värdet av alla lagar och förordningar, när det gäller elevinflytande, eftersom det är de vuxna som bestämmer hur inflytandet ska bedrivas och bedömer om det är tillräckligt. Även Johansson och Johansson (2003) menar att elevernas rättigheter alltid är relaterade till de vuxnas goda vilja. I boken *Demokrati och lärande* står det att det i den nya lärarutbildningen inte ges någon tillräcklig ledning om hur demokratiutbildningen av eleverna ska ske. Det måste preciseras vad som förväntas av läraren för att inte demokratiträningen endast ska bli en illusion (Jonsson & Roth, 2003).

2.3 Olika perspektiv på demokrati, inflytande och delaktighet

I inledningen av arbetet beskriver vi att SAOL (1998) ger inflytande betydelsen möjlighet att påverka, medan delaktighet där står för: som har del i, inblandad. I Nationalencyklopedins multimediautgåva (2000) har demokrati den språkliga betydelsen folkmakt eller folkstyre. Innebörden råder det delade meningar om eftersom demokratin, liksom de flesta andra samhällsföreteelser, befinner sig i ständig förändring. Inflytande har även här betydelsen möjlighet att påverka medan delaktighet står för aktiv medverkan, medansvar.

I Fritzells bok *Pedagogisk praktik som demokratiska samtal* beskrivs ett perspektiv av demokrati. Han menar att Dewey formulerade sig, enligt följande, för snart hundra år sedan: ”En demokrati är mer än en styrelseform, den är i första hand en form av liv i förening med andra, av gemensam, delad erfarenhet” (Fritzell, 2003. s. 12). Norell Beach och Berg-Danielsson (2000) skriver att vi alla vill värna om ett demokratiskt samhälle men att de inte tror att det är så enkelt som att översätta skoldemokrati med att eleverna får vara med och bestämma. Norell Beach och Berg-Danielsson påpekar att pedagogerna måste samverka med eleverna och göra dem delaktiga. På liknande sätt menar Johansson och Johansson (2003) när de skriver att demokrati inte bara handlar om former för beslutsfattande, utan även om en människosyn som bygger på respekt och jämlikhet. Jonsson och Roth (2003) menar att det är

en ny form av demokrati som diskuteras idag, den s.k. deliberativa demokratin. Det betyder att demokrati inte enbart innebär beslutsfattande enligt majoritetsprincipen utan nu är det viktigast att utbyta åsikter och respektera vars och ens röst.

I Nordiska ministerrådet finns en särskild grupp som består av representanter från de fem nordiska länderna och de har arbetat med värdegrundsfrågor sedan 2000. De vill arbeta för att lyfta demokratiska frågor och värdegrundsfrågor inom skolvärlden. De anser att demokratin i de nordiska länderna symboliseras av en jämställdhet där vi alla har lika värde. Det är inte enbart ett statsskick med rättigheter utan det är ett sätt att leva och förhålla sig till varandra. Nordiska rådet har haft fem konferenser, som vände sig till lärare, pedagoger, skolledare, elever, föräldrar, politiker och andra ansvariga för skola, där de behandlat olika värdegrundsfrågor. Lärdomarna som representanterna har dragit av dessa konferenser är följande:

Det finns bland många förskolor och skolor ett mycket stort engagemang för att stärka värdegrundsarbetet och det finns många goda idéer för hur det kan förbättras. Men demokratin får aldrig tas för given: demokratin är aldrig starkare än de människor som bär upp den, vilket är sant även inom skolans verksamhet. Skolan är heller ingen värdeneutral plats, utan har ett demokratiskt uppdrag som inte får försummas. Kunskaper om demokrati och en ständig kamp för demokratins fortbestånd och utveckling är nödvändig. Samtidigt kan demokratiska värderingar inte bara läras in – de måste praktiseras. I skolan måste alla människors lika värde alltid och ständigt betonas och respekteras (Frånberg, 2003. s. 16).

Fritzell (2003) anser att begreppet demokrati i skolan har varit en svår fråga att beforska. Det har inneburit att fokuseringen i forskningen kanske inte har varit just på de pedagogiska aspekterna av demokrati. En hel del forskning har behandlat demokratin i tillgängligheten av skola och utbildning för alla. Det har även handlat om elevers och föräldrars möjlighet att delta i ex. elevråd och brukarråd. Det har däremot tidigare inte handlat så mycket om pedagogiska frågor. Fritzell hänvisar dock till en avhandling gjord av Roth, där han kommit fram till att mycket talar för att elevens erfarenheter inte alltid tas tillvara i den svenska skolan. Det konstateras att forskningen successivt har ökat fokuseringen på de pedagogiska frågorna kring begreppet demokrati. Fritzell beskriver det som diskussioner där det inte finns något rätt svar, utan att allas ståndpunkter ska diskuteras och hur beslut kan tas på olika sätt t.ex. genom valda representanter som tar beslutet eller genom röstning. Fritzell betonar att det

mest pedagogiska sättet av demokrati är det deliberativa sättet som avser: "... aktiviteter i vilka människor i samtal kritiskt prövar och fördjupar sina kulturella övertygelser" (Fritzell, 2003. s. 54). Elevinflytande kan beskrivas och förstås som en påverkan på olika sätt. Den dominerande föreställningen om elevinflytande, i olika undersökningar, har enligt Forsbergs (2000) avhandling, varit en fråga om delaktighet i formaliserade beslut.

Enligt Pramling Samuelsson och Sheridan (2003) kan elevers inflytande och delaktighet innebära att de är delaktiga både genom ord och genom handling. De anser att elevers delaktighet kan ses på två olika sätt, både som värde och som pedagogik. Som värde menar de att delaktighet ger barn rätt att uttrycka sin mening i olika kontexter, och som pedagogik innebär delaktighet att elevernas sätt att förstå och uttrycka sig ska tas tillvara och bilda både innehåll och form. Det är en demokratisk rättighet att få delta och att bli lyssnad på.

Axén och Näslund (1996) påpekar att det finns nästan lika många definitioner på elevdemokrati som det finns elever. Därför menar de att det är bättre att använda orden inflytande och ansvar. De anser att dessa bägge ord hänger ihop och bildar betydelsen för elevdemokrati. Även i Skolverkets utredning om inflytandets villkor kan lärarna se en direkt koppling mellan inflytande och ansvar (Danell m.fl., 1998). I slutändan är det ändå de vuxna i skolan som definierar begreppen och därmed de som bedömer om eleverna har inflytande och om de är delaktiga i tillräckligt stor utsträckning (Tham, 1998).

2.4 Elevinflytande i skola och samhälle

Skolan har gått från regelstyrning till mål- och resultatstyrning, och samhället vill nu ha elever som tar eget ansvar för sina studier och sin utbildning. Skolkommittén skriver att man i samhället uttrycker ett påstående om att elevers stagning av möjlighet till inflytande beror på att lärare är "förändringsobenägna". Skolkommittén menar dock att lärare utsätts för stora förändringar då de ständigt möter nya elever. Dessa möten kräver stor ansträngning vilket kan göra att lärare vill hålla andra delar av sitt arbete någorlunda opåverkade (Skolkommittén, 1996). I en utredning på 41 olika skolor, som Skolverket har gjort, finner de uppfattningen bland lärarna, att elevernas inflytande främjar deras lärande. Men det finns dock de lärare som ger uttryck för att det kan motverka lärandet (Danell m.fl., 1998). Axén och Näslund (1996) menar dock att graden av inflytande och ansvar är direkt kopplad till hur djup kunskapen blir. Om vi vill kämpa för ett djupinriktat lärande, likt Marton och Booth (2000), som skriver att delaktighet spelar en avgörande roll för lärandet, menar Axén och Näslund (1996) att eleverna måste få möjlighet att ta ansvar och ha inflytande över sin utbildning. Detta kan göras genom

att motivationen ökar om eleverna söker svar på sina egna frågor. Lärandet, skriver Egidius (2002), inriktas på att bli livslångt om eleverna uppmuntras till dialog, reflektion och delaktighet.

Flera av skolorna i undersökningen från Skolverket, som Danell m.fl. (1998) sammanställt, betonar att genom arbetet med elevinflytande skapas goda, demokratiska och ansvarsfulla medborgare. Då måste emellertid eleverna få möjlighet att öva sig i de demokratiska processerna och på detta sätt tryggas demokratin i framtiden. Så här säger en av lärarna i undersökningen:

Vi lever i ett komplicerat samhälle idag. Att vara hemtam med hur de demokratiska processerna fungerar är nödvändiga för att ungarna ska klara sig både i yrkeslivet och som samhällsmedborgare. Att lära dem detta, att utveckla deras möjligheter att utöva inflytande, är kanske vår viktigaste uppgift i skolan (Danell m.fl., 1998. s. 8).

Även Axén och Näslund (1996) menar att det är en självklarhet att eleverna måste få möjlighet att träna förmågan att ta ansvar och vara delaktig för bli en ansvarskännande och delaktig individ.

Vi kan läsa i *Barn i hem, skola, samhälle* att det är en mänsklig rättighet att ha inflytande och att en viktig del av skolans uppgift är att fostra demokratiska medborgare. Det står också att elevernas inflytande gör dem delaktiga i sitt lärande (Lukács, 1996). Pramling Samuelsson och Sheridan (2003) betonar att enligt deras litteratursökning är delaktighet en grundförutsättning för att barn ska få en möjlighet att föra sin egen talan.

Lärarna i Skolverkets undersökning menar att inflytande i skolarbete gör lärandet mer lustfyllt, en lärare säger att inflytandet är en faktor som kan "... starta elevens egen inre motor" (Danell m.fl., 1998. s 13). Sträng och Dimenäs (2000) presenterar, i sin bok *Det lärande mötet* (s.120), hur ett lärarlag på en gymnasieskola ändrat sitt arbetssätt. Genom att ge eleverna utökat ansvar och större valfrihet menade lärarna att elevernas håglöshet skulle bytas mot att de istället skulle finna undervisningen meningsfull, eftersom lärarna nu eftersträfvade att arbeta efter det som fanns nära eleverna.

Hedin och Lahdenperä (2000) hävdar att demokratin är den viktigaste förutsättningen för skolans arbete och säger att den officiella värdegrunden för skolan ska främst gälla demokrati, människovärde och mänskliga rättigheter. Hedin och Lahdenperä hänvisar till läroplanerna för förskolan och skolan när de säger att skolväsendet vilar på en demokratisk grund. Det är här

demokratin säkras för framtiden genom att föras vidare till nästa generation. Därför tycker Hedin och Lahdenperä också att så mycket som möjligt i skolan skall beslutas i demokratisk ordning.

Hargreaves (1998) menar att det kommer att krävas flexibilitet, kreativitet och initiativförmåga av framtidens postindustriella arbetskraft. Därför anser han att det är viktigt för lärare att de ser på flexibilitet som en öppen demokratisk möjlighet, där det krävs deltagande av eleverna. Hargreaves tror dessutom att morgondagens undervisningssystem kommer att se bl.a. jämlikhet och medbestämmande som viktiga ingredienser. Därför är Hargreaves övertygad om att demokratiska och etiska procedurer för beslutsfattande måste bli väsentliga delar av skolans värld, om eleverna ska kunna möta den postmoderna världens utmaningar (a.a.). Dessutom kräver samhället och företagen, enligt Egidius (2002), idag människor som tar ansvar för sina uppgifter.

I Barnkonventionen kan vi läsa att inflytande och rätten att säga sin mening har stor betydelse för förnimmelsen av mening i livet. Delaktighet och inflytande ska därför stärkas och stimuleras hos barn och ungdomar. Alla barn och ungdomar ska få gehör för sina åsikter och mötas med respekt (Barnombudsmannen, 1998).

2.5 Inflytande över arbetssätt

I Skolverkets rapport om inflytandets villkor beskrivs det att eleverna har inflytande över vilken ordning de vill lösa uppgifterna. De har även möjlighet att välja var de ska sitta och göra sina uppgifter och även att de ibland kan få välja uppgifter själva (Danell m.fl., 1998).

På många skolor använder de sig av "eget arbete", där eleven kan planera i vilken följd uppgifterna ska utföras och ibland även i vilken mängd de ska utföras. Efter veckans arbete utvärderar sedan eleven och läraren arbetet och ibland tar även föräldrarna del av det. Danell m.fl. (1998) säger att det är företrädesvis på skolor med yngre elever som detta arbetssätt förekommer i deras utredning. Lärarna tyckte på detta sätt att eleverna hade inflytande över sitt skolarbete. I boken *Jag vill ha inflytande överallt* har Tham (1998), på uppdrag av Skolverket, gjort en sammanställning av elevinflytande. Sammanställningen visar att "eget arbete" är ett sätt att öka det individuella inflytandet, men att det är ett inflytande av administrativt innehåll. Eleverna kunde inte välja vad och visste inte varför de genomförde arbetsuppgifterna, men däremot kunde de välja när och hur de skulle göra.

Enligt Lukács (1996) visar många undersökningar på att eleverna vill kunna påverka sitt skolarbete, helst då hur man ska arbeta på lektionerna. Hon skriver vidare att bara var fjärde

elev känner att de kan påverka ämnenas innehåll och lärarnas undervisning och ännu färre upplever att de kan påverka sina läromedel. Skolkommittén (1996) skriver att läroböckerna kan vara ett hinder i elevernas möjlighet till inflytande och ansvar för sitt lärande, då de allt för mycket styr läroprocesserna. Dessutom är det då svårt att utgå från elevers erfarenheter.

I Skolverkets utredning *Inflytandets villkor* beskrivs en oro skolorna har över att eleverna har ett bristande intresse för inflytandet i de olika arbetsgrupperna som klassråd och elevråd (Danell m.fl., 1998). Även i det Nordiska ministerrådet uttrycks en oro över att den yngre generationen visar passivitet gentemot sin delaktighet i samhällsfrågor. De menar därför att eleverna måste känna att deras åsikter tas på allvar i skolan samt att deras idéer och frågor måste behandlas på ett ändamålsenligt sätt (Frånberg, 2003). Skolverket konstaterar att många elever uttrycker en misstro mot demokratin i skolan. De upplever inte att det tas hänsyn till deras förslag. Detta kan undergräva elevers demokratiska kompetens (Forsberg, 2000). Johansson och Johansson (2003) däremot beskriver elevråd som ett forum för elevernas inflytande över skolans verksamhet. Här kan de föra fram sina angelägenheter och föreslå åtgärder. Detta är en inskolning i mötesteknik. Barnen får möjlighet att praktiskt lära sig hur ett möte går till, med ordförande, sekreterare, dagordning och protokoll, hur talutrymme fördelas och om hur beslut fattas. De finner dock en betänklighet i att det är den formella sidan av demokratin som får det största utrymmet i skolan. Det finns då en risk för skendemokrati, där medbestämmande om de viktiga och intressanta frågorna inte blir tillgängliga för barnen utan formerna för demokratin blir viktigare än innehållet (a.a.). Lumholdt (2004) skriver att vår nuvarande regering anser att det är viktigt med elevinflytande. De har därför tillsatt en arbetsgrupp inom Utbildningsdepartementet som har fått i uppdrag att arbeta fram ett förslag på hur man kan öka elevers inflytande i skolan. Arbetsgruppen påpekar att det finns en risk för att elevers deltagande mer blir en dekoration än en verklig möjlighet till inflytande.

2.6 Delaktighet som metod

Strategier behöver utvecklas hos kommuner och landsting för att ge barn och ungdomar möjlighet till inflytande. Dessa kan t.ex. innehålla mål och medel som berör barn och ungdom för att de ska ha inflytande på områden inom den verksamhet där de befinner sig. För de yngsta barnen handlar det om att kunna påverka sin vardag i förskolan (Barnombudsmannen, 1998). Axén och Näslund (1996) skriver att utvecklingen av elevernas inflytande och ansvar är en lång process och den måste starta med det enkla och det som eleverna förstår. Även i

tidningen *Förskolan* kan vi läsa att vi måste börja med de vardagliga detaljerna när vi pratar om elevernas möjlighet till inflytande (Björkman, 2004).

För att eleverna ska kunna bli delaktiga i skolans kultur krävs det först att de har utvecklat sin språkliga förmåga (Pramling Samuelsson & Sheridan, 2003). Detta förtydligas även i läroplanen för förskolan, där vi kan läsa att ett av målen är att varje barn: "... utvecklar sin förmåga att uttrycka sina tankar och åsikter och därmed få möjlighet att påverka sin situation" (Utbildningsdepartementet, 1998. s. 14).

Johansson och Johansson (2003) berättar om sin undersökning de gjort i fem klasser på fyra olika skolor om värdefrågor. Undersökningen visar att barnen ser skolan som lärarens område, där det endast är rektorn som kan bestämma över läraren. Barn uppfattar det mest som de får bestämma om leken och maten. Pramling Samuelsson och Sheridan (2003) har gjort en studie om hur förskolebarn uppfattar inflytande. Även där framkom det att det var mest i leken och de egna aktiviteterna som de kunde vara med och bestämma. Det var sällan barnen kände att de hade inflytande över de aktiviteter som de vuxna initierade.

Lärarna i undersökningen, som Johansson och Johanson (2003) har gjort, uttrycker ett engagemang för barns rätt att bli hörda och ändå ser inte alls barnen denna rättighet. De ser snarare en skyldighet att vara tyst. Utmaningen blir då att synliggöra barns rätt för dem. Enligt Pramling Samuelsson och Sheridan (2003) är det inte självklart att eleverna anser att de är delaktiga trots att lärarna tagit för givet att de gett möjligheten till inflytande. En förklaring kan vara att inte lärarna synliggjort det tillräckligt för eleverna. En norsk studie visar att på förskolor som bedömts ge barn stor möjlighet till påverkan tolkades ändå resultaten så att barn vet att ytterst är det ändå de vuxna som bestämmer (a.a.). Det visar sig tydligt att barn har svårt att upptäcka sin roll och delaktighet i skolan om inte det synliggörs för dem. Även om läraren arbetar aktivt för att barnen ska vara delaktiga är det inte säkert att barnen erfar den strävan (Johansson & Johansson, 2003). Pramling Samuelsson och Sheridan (2003) anser att vi kontinuerligt måste utveckla vårt kunnande om och vårt förhållningssätt gentemot barn så att barnen därutav erfar att de har inflytande och känner sig delaktiga.

Enligt läroplanen för förskolan bör de intressen och behov som barnen ger uttryck för, ligga till grund för planeringen av verksamheten (Utbildningsdepartementet, 1998). Pramling Samuelsson och Sheridan (2003) menar att det krävs mer än att bara lyssna till barnen och låta dem bestämma för att göra dem delaktiga. De säger att Lindahl har påpekat att det handlar om att tolka barns agerande och att ha förväntningar på eleverna att de klara av olika saker. Vidare pekar de på att möjligheten till inflytande och delaktighet ökar om läraren är mer jämlik med sina elever och genom att ge barnen mer utrymme ökar vi också deras delaktighet

(a.a.). Inflytande skall förekomma i hela verksamheten i skolan och inte vara avsatt till speciella tillfällen då eleverna får säga vad de tycker. Det är inte tillräckligt att ha klassråd och sen säga att eleverna har inflytande utan det gäller att utveckla en metod där varje elev känner att de har inflytande över sitt skolarbete (Axén & Näslund, 1996). Även vuxnas förhållningssätt påverkar eleverna, därför är det viktigt att vi som pedagoger är goda förebilder (Utbildningsdepartementet, 1998).

I flera av skolorna i undersökningen, som Johansson och Johansson (2003) har gjort, pågår en ständig diskussion om hur barn ska kunna bli mer delaktiga i beslut som rör deras skolvardag. Lärarna använder olika metoder för att låta barnen ge synpunkter, uppmuntrar dem att säga sin mening, frågar dem vad de tycker och ger dem möjlighet att välja vad de vill göra.

2.7 Avslutande kommentarer av vår litteraturgenomgång

Vi gör ett försök till en ansats i vår litteraturred till att skriva utifrån ett sociokulturellt perspektiv. Med sociokulturellt perspektiv menar vi att man lär i den kultur man lever. Vygotskij fokuserade lärande på att barnet lär i den sociala miljön och integreras i den kontext eller det sammanhang hon växer upp i. Enligt Vygotskij går det inte att skilja barnets utveckling från dess lärande (Claesson, 2002). Elevens handlingar utvecklas i den sociala miljön och det krävs enligt Vygotskij ”... en aktiv elev, en aktiv lärare och en aktiv miljö” (Lindqvist, 1999. s. 73). Vad det gäller lärandet av demokrati och elevinflytande, menar vi att man lär i de sammanhang där demokrati och elevinflytande finns. Fokus för det sociokulturella förhållningssättet är att det är den omgivande kulturen, kommunikationen och kontexten som är i centrum (Claesson, 2002). Säljö (2000) betonar, liksom Vygotskij, vikten av kommunikation och att språket har en stor roll i det sociokulturella perspektivet. Även Williams, Sheridan och Pramling Samuelsson (2000) anser att det är i den sociala interaktionen mellan människor som lärande uppstår. Likaså Claesson (2002) skriver att den enskilda eleven erövrar lärandets frukter i den sociala interaktionen. Barn måste ges möjlighet att samarbeta i förskolan och skolan om de ska kunna utveckla sin förmåga att samarbeta och ha ett samlärande utifrån läroplansmålen (Williams, Sheridan & Pramling Samuelsson, 2000). Samarbeta barn emellan betonas utifrån ett demokratiperspektiv i skolans och förskolans läroplaner (Utbildningsdepartementet 1994, 1998).

3 Metod

I detta avsnitt presenterar vi vår problemprecisering och formulerar de frågor som vi vill undersöka i vår empiriska del av studien. Vidare redogör vi för vår litteratursökning. Därefter beskriver vi vår pilotundersökning och vårt urval av undersökningsgrupp, därtill ger vi en presentation av gruppen. Vi förklarar dessutom vår datainsamlingsmetod och hur vi bearbetat vårt insamlade material. Slutligen ger vi vår metodkritik.

3.1 Problemprecisering och frågor

Vi vill med denna studie klargöra vad några pedagoger i barnskolan menar med elevinflytande. Vi vill dessutom ta reda på vilken uppfattning eleverna i förskolegruppen i barnskolan har om deras möjlighet till inflytande och delaktighet.

Mot bakgrund av detta har vi valt att ställa oss följande frågor:

- Hur uppfattar pedagoger begreppen elevinflytande och elevdemokrati?
- Vad uppfattar eleverna att de kan ha inflytande över?

3.2 Litteratursökning

Vi har använt oss av Högskolebiblioteket och Stadsbiblioteket i Kristianstad, och folkbiblioteket i Fjälkinge för att söka efter artiklar och litteratur som var adekvat för vår studie. Vi gjorde också beställningar från Högskolebiblioteket i Malmö. Databaserna som vi sökt i är Lunds universitets sökbas, Libris, Kristianstad Högskolas databas, Artikelsök och Educational Resources Information Center – ERIC. Dessutom har vi sökt på Skolverkets hemsida via Internet.

Sökord som vi använt är demokrati, inflytande och delaktighet. Då vi upptäckte att orden täckte för stora områden snävade vi ner det genom att lägga till ordet elever. Träffarna var då mer riktade åt vårt syfte. Många av träffarna var på vetenskapliga artiklar och några har vi haft nytta av i vårt arbete. När vi sökte i ERIC skrev vi orden på engelska men fann inget som vi uppfattade tjäna vårt syfte.

Vi har också haft mycket nytta av vår egen kurslitteratur från denna termin och från övriga terminer, i vårt sökande efter relevant litteratur som gagnat vår studie.

3.3 Pilotundersökning

Innan vi åkte ut och gjorde våra intervjuer, så provade vi våra frågor både på vuxna och på barn (se bilaga 1 och 2). Enligt Kvale (1997) är det viktigt att undersöka om de frågor man tänker ställa ger den validitet man eftersträvar, innan den riktiga intervjun tar vid. Vi insåg här att pedagogerna kunde ha svårt med att skilja på, vara med och bestämma och påverka, därför frågade vi, vid de kommande intervjuerna, om pedagogerna uppfattade någon skillnad på begreppen. Vid undersökningen av elevernas frågor ställde vi frågorna till barn i vår närhet. Vi insåg då att ordet inflytande är ett svårt ord att förstå och beslöt oss därför att hoppa över den frågan under intervjuerna.

När vi började vårt sökande efter personal som kunde delta i vår undersökning, ansåg vi att klusterurval var en lämplig metod. Detta val gjorde vi eftersom det finns många förskollärare och elever samlade inom skolans värld (Denscombe, 2000). Vi började med att göra en pilotundersökning, via en datauppkoppling som alla anställda i kommunen har tillgång till. Genom den skickade vi ett missivbrev via mail till fem olika skolområden och dess ansvariga rektorer. I mailet informerade vi rektorerna om vårt examensarbete och bad dem om hjälp att vidarebefordra en mailfråga till sina förskollärare i barnskolorna. Vi var noga med att poängtera att alla svar endast skulle läsas av oss och eventuellt användas konfidentiellt i vårt examensarbete. Vetenskapsrådet (2002), klargör att det är viktigt att man tydliggör att materialet endast ska användas i forskningssyfte. Vår förhoppning var att vi skulle finna några speciellt intresserade förskollärare och då få möjlighet att gå vidare med en bredare undersökning i ämnet. Vidare skrev vi till rektorerna att om de motsatte sig vår förfrågan till personalen, så önskade vi att de meddelade oss. Alla hade rätt att avbryta sin medverkan och deltagandet var frivilligt (Vetenskapsrådet, 2002). Vi avslutade vårt brev med att tacka på förhand för deras medverkan.

I mailet som rektorerna skulle vidarebefordra ställde vi en fråga till förskollärarna i barnskolorna. Vi undrade vad elevinflytande och elevdemokrati betydde för dem. Även i detta mail var vi noga med att det endast skulle läsas av oss och eventuellt användas konfidentiellt i vårt examensarbete. Detta för att deltagande personer ej ska kunna identifieras av utomstående (Vetenskapsrådet, 2002). I brevet berättade vi om vårt examensarbete och att vi själva kände ett stort engagemang vad det gäller elevers inflytande och att det är ett ämne som vi anser ligger i tiden. Vår önskan var sedan att de skulle maila tillbaka ett svar till oss.

3.4 Urval

Vi fick svar från fem förskollärare och gjorde sen ett flerstegsurval (Denscombe, 2000), då vi fann att tre av dem hade mer utvecklade svar och på pappret ett större engagemang. Alla svarande fick ett tackbrev för visat intresse. De tre som vi uppfattade hade ett större engagemang, fick dessutom en förfrågan om vi fick komma och besöka dem, för att göra observationer och intervjuer av dem och deras sexårsgrupp. Alla tre svarade att vi var välkomna. Ytterligare en förskollärare, som inte hunnit svara på vår fråga, anmälde sitt intresse i efterskott och eftersom vi kände att vi gärna skulle vilja besöka fyra olika grupper ansåg vi att det gynnade vår undersökning. Vi valde även att ta med ett brev i vår undersökning, som kom från en förskollärare via mail, där hon gav sin syn på elevinflytande och elevdemokrati. I resultatet har vi även använt oss av hennes uppfattningar.

Innan vi besökte respektive grupp, skickade vi ett brev till förskollärarna, som vi ville att de skulle dela ut till föräldrarna, om tillåtelse att videofilma och intervjua deras barn. Vi ville inhämta föräldrarnas samtycke till undersökningen, då eleverna är under 15 år (Vetenskapsrådet, 2002). De elever som inte fick vara med, tillbringade tiden i övriga klassen under vårt besök.

3.4.1 Undersökningsgrupp

Vår undersökningsgrupp bestod av fyra förskollärare samt sexåringar från fyra olika barnskolor. Varje sexårsgrupp bestod av 8-13 elever och i alla grupperna var det blandat med pojkar och flickor. Vi har också använt oss av den förskollärares svar som vi fick i efterhand.

3.5 Datainsamling

Då vi bestämde oss för att göra en kvalitativ undersökning valde vi att använda intervjuer och observationer som datainsamlingsmetod. Eftersom det var informanternas funderingar och erfarenheter vi ville åt lämpade det sig bättre med intervjuer än frågeformulär (Denscombe, 2000). Det är viktigt att vi sätter eleverna i situationer där de tvingas att tänka efter för att vi ska få fram deras tankar (Doverborg & Pramling Samuelsson, 2003).

Vi valde att låta våra intervjuer vara semistrukturerade och tillät informanterna utveckla sina tankar och idéer. Det är att föredra framför helt strukturerade intervjuer när det är informanternas erfarenheter vi vill undersöka (Denscombe, 2000).

Vi började vår datainsamling med att göra ett besök hos respektive förskollärare och barnskolegrupp. Väl på plats inledde vi med att observera det lärotillfälle som eleverna och förskolläraren hade. Vi valde att videoinspela observationerna för att som Kvale (1997) skriver, fånga de visuella aspekterna, och på så sätt även få insyn i personers ansikts- och kroppsuttryck. Efter lärotillfället utförde vi dels en intervju med förskolläraren och dels en intervju med eleverna. Vi valde att intervjua eleverna i grupp, där vi lät dem hjälpa och påverka varandra. Vygotskij menar att eleverna förstår bättre i det sociala samspelet med varandra (Bråten, 1998; Williams, Sheridan & Pramling Samuelsson, 2000). Vi valde att intervjua eleverna ute i deras verksamhet där de känner sig väl förtrogna med såväl kamraterna som miljön. Doverborg och Pramling Samuelsson (2003) påpekar vikten av att barnet är förtrogen med miljön för att få en god förutsättning för intervjun.

För att dokumentera intervjuerna och observationerna använde vi oss av diktafon och videokamera. Som intervjuare kunde vi då koncentrera oss helt på de intervjuade, och vi fick tillfälle att gå tillbaka och lyssna flera gånger på samtalen (Denscombe, 2000; Kvale, 1997). Vid en av intervjuerna tyckte vi att gruppen på 13 elever var för stor för att genomföra en gruppintervju i. Vi delade därför på elevgruppen och intervjuade var sin grupp och medan en av oss använde diktafonen, videofilmade den andre sin intervju.

3.6 Bearbetning av data

Eftersom vi valde att spela in våra intervjuer och observationer med diktafon alternativt videokamera, inledde vi vår bearbetning med att transkribera vårt material. Under tiden vi skrev ut intervjuerna gjorde vi samtidigt en liten analys av det vi hörde och såg. Enligt Kvale (1997) är det dock en konstruktion av en muntlig kommunikation som nu har blivit skrift istället. Alla utskrifter från en kontext till en annan för med sig konstateranden och en rad bedömningar (a.a.).

Som analyseringsmetod har vi valt att koda och kategorisera vårt material (Denscombe, 2000; Kvale, 1997). Detta gjorde vi genom att leta efter tema i texten som vi transkriberat. Dessa teman skulle hjälpa oss att uppfylla vårt syfte med denna studie, och svara på våra forskningsfrågor. Vi ville ta reda på hur lärare uppfattar begreppen elevinflytande och elevdemokrati, och vi ville dessutom titta på vad eleverna uppfattar att de är delaktiga i och har inflytande över. Vi började med att koda de stycken i materialet, som vi tyckte hörde till samma tema. Därefter la vi alla dessa teman tillsammans i ett nytt dokument och här skedde

ännu en analys av det vi såg. Till sist tolkade och analyserade vi vårt resultat med utgångspunkt från vår litteraturbakgrund.

När det gäller observationerna tittade vi på dem och funderade på om vi kunde se något där som tjänade vårt syfte. Vi har inte presenterat hela resultatet av observationerna utan enbart valt att lägga in de delar som vi ansåg gynna vår studie.

3.7 Metodkritik

Vi är medvetna om att det finns andra metoder vi kunde ha använt oss av i vår undersökning. I litteratursökningen kunde vi bl.a. sökt mer material via Internet. Urvalet av informanter kunde ha gjorts mer slumpmässigt, medan vi valde att göra ett strategiskt urval. Vi letade redan från början efter intresserade pedagoger, och vi begränsade dessutom antalet informanter. Möjligheten kunde ha varit att vi använt oss av ett större antal pedagoger.

Vi valde att göra en observation i varje grupp, alternativet hade varit att besöka dem vid flera olika tillfällen. Eleverna gruppintervjuades, medan vi kunde ha valt att intervjua dem var och en.

4 Resultat med analys

Nu har vi kommit till resultatet av vår empiriska undersökning. Vi har valt att sammanställa materialet och presenterar först de teman som representerar pedagogernas uppfattningar av begreppen och därefter presenterar vi det tema som representerar vad eleverna har för uppfattningar. Till sist i detta kapitel ger vi vår analys/tolkning av resultatet.

4.1 Teman som representerar olika uppfattningar hos pedagogerna

Vi har sammanställt de uppfattningar som pedagogerna i vår undersökningsgrupp ger uttryck för om elevdemokrati och elevinflytande. Vi har kodat deras svar och delat upp dem i fyra olika teman. Dessa teman är: lyhördhet, självförtroende, respekt och delaktighet.

4.1.1 Tema 1: Lyhördhet

På frågan hur kan du ge barnen möjlighet till inflytande svarar en av pedagogerna: - *”Ja, det är väl att lyssna på dem”*. Att samtala med eleverna och lyssna på dem är en av definitionerna, av elevinflytande, som pedagogerna har. Någon tycker att det är en fördel att veta lite mer om eleverna även utanför skolan för att lära känna dem ordentligt. De anser att det är viktigt att lyssna på eleverna för att kunna ta tillvara på deras intressen. Pedagogerna menar att de vill använda sig av elevernas intressen och erfarenheter när de planerade sin verksamhet. Nedan visas citat av pedagogernas svar:

- *”Elevinflytande är att man lyssnar på barnen och tar deras idéer, förslag och åsikter på allvar”*
- *”Man ska kunna snappa upp om du hör någon prata om nånting”*
- *”... man kan även läsa av dem”*.

Eleverna kan ofta komma med kloka idéer som inte pedagogerna har tänkt på när de planerar. Sen anser de inte att eleverna kan få bestämma allt, men att det är viktigt att lyssna på vad de har att säga. Elevinflytande innebär inte att de alltid kan få som de själva vill, utan att man som pedagog lyssnar på dem och sen försöker tillgodose dem i så stor utsträckning som möjligt. Man kan använda sig av deras förslag och sen planera en genomförbar verksamhet utifrån det.

4.1.2 Tema 2: Självförtroende

När vi läste våra utskrifter från intervjuerna tyckte vi att det som var genomgående, var att pedagogerna anser att eleverna först måste våga säga vad de tycker innan de har en möjlighet till att påverka. De menar att vi behöver arbeta med att stärka deras tro på att det jag säger, det räknas.

- *”...som barn kan få lära sig, att mina åsikter dom är viktiga”*
- *”...att våga höja sin röst och säga det, det tror jag är en fördel”*
- *”Att både våga och kunna uttrycka vad man känner, vill och önskar är en rättighet, men inte så lätt att lära ut”.*

Pedagogerna anser att en stor del av deras arbete med förskolegruppen i barnskolan går ut på att få eleverna att våga prata inför de andra barnen. På det sättet tror de att eleverna ska få större möjlighet till inflytande. En av pedagogerna tycker också att en del av inflytandet är att våga säga nej.

Att våga säga vad man tycker och att ha en egen åsikt anses som en process som man kan lära sig. Eftersom eleverna går i barnskolan i tre år, är det också en process som kan öka för varje år. Man kan börja med de enklare sakerna som t.ex. – *” Var vill du ha din hängare? Hur skall du dekorera ditt namn på lådan? Var vill du sitta?”*. Detta kan vara nog så svårt i början anser en av pedagogerna. Det är en fördel att träna eleverna i att våga bestämma och det finns många bra övningar för att göra det. Pedagogerna anser att eleverna måste börja i barnskolan med att få lära sig välja och tänka efter vad de tycker. Dessutom måste de också lära sig att våga uttrycka sina tankar och förstå att man kan påverka sin omgivning.

- *”... utbildningen måste börja hos oss i barnskolan och även om det inte är några märkvärdiga eller stora ämnen det handlar om så kan det vara nog så viktigt”.*

4.1.3 Tema 3: Respekt

Pedagogerna anser att det även handlar om respekt i den lilla gruppen elever emellan. De måste kunna lyssna och ta till sig vad andra har att säga för att kunna påverka varandra och utvecklas tillsammans.

- *”...du lär ju dem att möta andra, att tänka, för det är ju tillsammans som vi utvecklas ju”*
- *”...då ska ju alla tycka till, komma med sina tankar, känna att de jag säger de lyssnar dom andra på”.*

Pedagogerna menar att vi ska träna eleverna i att lyssna på varandra och även att låta någon annan i gruppen bestämma: - *”det måste va ett givande och tagande”*. En av pedagogerna brukar lägga in pass där de tränar just på detta. Hon menar att det blir jättespännande diskussioner där eleverna får öva sig i att både vara den som bestämmer men också att jämka och att lyssna på vad andra tycker.

4.1.4 Tema 4: Delaktighet

Elevdemokrati kan för våra informanter, innebära att eleverna får vara delaktiga i beslut. Det kan gälla beslut som diskuteras i klassråd eller elevråd, men det kan också vara diskussioner om hur och vad de ska arbeta med i skolan. En av pedagogerna uttrycker det så att vi som vuxna måste sätta upp ramarna för det eleverna ska lära sig och sen kan eleverna välja innanför de här ramarna. När det gäller temaarbeten finns det olika sätt att gå till väga. I någon klass är det de vuxna som bestämmer temat och eleverna får vara med och bestämma vad temat kan innehålla. Medan en annan klass bestämmer helt utifrån elevernas val och egna intressen och därefter kan de tillsammans komma fram till vilket tema de ska arbeta med och hur de ska gå till väga. De flesta pedagogerna är dock överens om att det är eleverna som ska bestämma och ta ansvar för vad de ville veta mer om inom temat. Det som pedagogerna tycker är lättast att ge eleverna möjlighet till inflytande i, är skapande och lek. Det är här man nästan kan låta dem bestämma helt själva, eller i alla fall eleverna tillsammans.

Pedagogerna menar att ordet elevdemokrati mest handlar om beslut. Det kan vara beslut om utflykter klassen ska göra, eller vilket tema de ska arbeta med närmast. På skolorna i undersökningen finns också t.ex. elevråd, matråd och klassråd. Här kan eleverna få insikt i beslutsprocesser och även där träna sig i att säga vad man tycker. I klassrådet kan eleverna tillsammans bestämma t.ex. trivselregler och diskutera andra saker som gäller hela klassen.

- *”Där skolas man också sakta in från att i 0:an bara vara med till att i 2:an våga ha en egen mening”*

- *”...att man lär sig där, att mina åsikter är viktiga och jag respekteras för det jag säger och det jag tycker”.*

Genom att få vara med när de äldre barnen utövar sin demokratiska rätt i olika sammanhang, får eleverna se att det lönar sig att säga sin mening. Eleverna behöver få praktisera hur det går till att ta beslut för att kunna lära sig detta. Pedagogerna uttrycker dock att de ofta anser eleverna för små för att kunna ha möjlighet till att utöva demokrati och att ha mycket inflytande i skolan.

- *”... dessa barnen är så små ännu, så det är klart att dom inte vet allt vad de behöver”*
- *”Ibland förstår dom inte innebörden i det dom vill bestämma, för att dom är för små”.*

Pedagogerna uttrycker också att eleverna bör få en inblick i hur demokratiska beslutsprocesser går till och få möjlighet att träna detta. Det framgår av intervjuerna att det är svårt att ge eleverna en utbildning i demokrati och inflytande, men som en av pedagogerna uttrycker det:

- *”Det är viktigt att vi i skolan är medvetna om detta. Men hur arbetsamt det än är, får vi aldrig ge upp. Våra barn är ju vår framtid”.*

4.1.5 Sammanfattning av pedagogernas uppfattningar

Pedagogerna anser att det är viktigt att eleverna har möjlighet till inflytande. En definition på elevinflytande anser de vara att som pedagog, vara lyhörd för elevernas intressen och använda sig av dem i sin planering. De uppfattar att när de bygger upp elevernas självförtroende och lär dem våga säga sin mening ökar de också deras möjlighet till inflytande. Inflytande innebär dessutom att visa respekt för andra och att våga säga nej när man inte håller med. Det uppfattas som elevdemokrati när eleverna får vara med och bestämma, t.ex. vad de ska arbeta med för tema eller vilka utflykter klassen ska ha. Pedagogerna kan göra upp ramar där sen eleverna kan få bestämma innanför dessa ramar. Men det anses också som demokrati när eleverna har möjlighet att vara delaktig i de olika råd som finns på skolorna.

4.2 Tema som representerar elevernas uppfattningar

Vi har samlat elevernas uppfattningar under ett och samma tema eftersom vi inte fann så många olika saker som eleverna uppfattade att de kunde ha inflytande över.

4.2.1 Lek och skapande

Eleverna är ganska överens om att det är de som bestämmer över leken, vem man ska leka med och vad man ska leka. Men om det redan är två som leker så är man tvungen att fråga dem om man får vara med. En elev säger också att man själv får bestämma att man inte vill vara med och leka och kan då välja att säga nej. De tycker dessutom att de kan vara med och bestämma över sitt eget skapande.

- *”När vi ska leka något så får vi bestämma det”*
- *”Att man fick göra klart sen själv hur det skulle se ut”*
- *”Göra svampar som man ville, hur länge man ville”.*

I deras intervjusvar kan vi konstatera att de uppfattar att det är de vuxna som bestämmer mest på skolan. De flesta anser att det är fröknarna i den egna klassen eller rektorn som bestämmer, men vi fick även några svar som utmärkte sig:

- *”Kungen bestämmer. Han bestämmer allt i världen”*
- *”Nej nu vet jag, det är egentligen skolsköterskan, för att hon tar hand om jättemånga barn”*
- *”Jag tycker att det är vaktmästaren”.*

Det är också så att någon elev anser att de äldre eleverna bestämmer över dem som går i 0:an. Men de säger då att det är meningen, att de som är ”större” ska ta hand om dem som är ”mindre” och visa hur man ska göra – *”de har ju varit här längre”*. Anledningen till att det är de vuxna som bestämmer tror eleverna är just att de är vuxna och därmed förstår och kan mer. En sak som många av eleverna i vår undersökningsgrupp anser som självklart är att de vuxna bestämmer över det som är förbjudet och kan vara farligt.

- *”Det måste dom vuxna bestämma ja, det är farligt. Det får inte barnen göra”*

- *”Dom bestämmer över barn så att de inte tar sönder fönster och sånt”.*

Eleverna i vår undersökningsgrupp anser att läxor är fröknarnas ansvar och även att bestämma om vad man ska lära sig i skolan. En elev tycker dock att barnen också får bestämma det i skolan. – *”Barnen får bestämma vad de vill göra av det man får göra”.* Han anser att fröken ger dem olika förslag att välja emellan. Även i de övningar som vi observerade ansåg eleverna att de fick vara med och bestämma vissa saker. Nedan följer citat på vad eleverna sa:

- *”Vilket kort man ska lägga”*
- *”Jag fick bestämma om jag ville bli färdig med mitt ansikte”.*

4.2.2 Sammanfattning av elevernas uppfattningar

När vi sammanställer resultatet av våra intervjuer med eleverna, i undersökningsgruppen, kan en tolkning vara att de anser att det är de vuxna som bestämmer mest i skolan. De ser inte pedagogernas försök att lyssna på dem och deras intentioner att ta tillvara elevernas intressen i skolarbetet. Det som de uppfattar att de själva kan vara med och bestämma om är leken, vem de ska leka med och vad de ska leka. Även skapande är ett tillfälle där eleverna ger uttryck för delaktighet. Vi kan inte heller se att de uppfattar klassrådet som ett tillfälle att få vara med och bestämma. Eleverna anser att de vuxna ska ta ansvar över det som kan vara farligt. Men även över läxor och innehåll i det eleverna ska lära sig.

4.3 Analys/tolkning

Nedan har vi analyserat och tolkat vårt resultat i förhållande till vår litteraturbakgrund. Vi har valt att analysera varje tema för sig.

4.3.1 Analys av tema 1: Lyhördhet

Vi tolkar det så att informanterna anser att elevernas möjlighet till inflytande är beroende av att de lyssnar på eleverna och är lyhörda för deras behov och intressen. Pramling Samuelsson och Sheridan (2003) skriver att det både handlar om att lyssna på eleverna men också att

kunna tolka dem för att kunna göra dem delaktiga. I Läroplanen för förskolan står det att barnens intresse och behov bör ligga till grund för planeringen av verksamheten (Utbildningsdepartementet, 1998).

Fritzell (2003) skriver att han inte har funnit mycket som talar för att elevernas erfarenheter tas tillvara i den svenska skolan. Vi tolkar vår undersökning så, att när pedagogerna försöker lära känna sina elever ordentligt, lyssnar på deras idéer, och vidareutvecklar deras intressen, anser de att elevernas erfarenheter tas tillvara. De menar också att det är viktigt för eleverna att känna att deras åsikter tas på allvar. Detta, menar Frånberg (2003), har stor betydelse för elevernas framtida engagemang i samhällsfrågor.

4.3.2 Analys av tema 2: Självförtroende

Det står i Läroplanen för skolan att elevers inflytande och ansvar ska öka successivt i skolan (Utbildningsdepartementet, 1994). Pedagogerna i vår undersökning anser också att elevernas möjlighet till inflytande bör öka för varje år och att det framförallt är en utbildning i att våga göra sin röst hörd. Det är att öka elevernas självförtroende så att de vågar säga sin mening, som vi tolkat som en av de viktigaste uppgifterna som pedagogerna anser att de har i arbetet med demokrati och inflytande. För att kunna vara delaktig i skolans kultur menar Pramling Samuelsson och Sheridan (2003) att eleverna dessutom måste få utveckla sin språkliga förmåga. Även i Läroplanen för förskolan betonas vikten av att utveckla barns förmåga att uttrycka sig (Utbildningsdepartementet, 1998). I barnkonventionen är rätten att uttrycka sina åsikter ett av de mest angelägna budskapen (Läraryrket, 2004) och likaså Barnombudsmannen (1998) poängterar att barn ska få säga sin mening och få den respekterad. Vi tolkar vårt resultat så att pedagogerna anser att man ska börja med de enkla sakerna, som t.ex. var eleverna vill sitta och andra frågor som finns i vardagen. När pedagogerna visar eleverna att de lyssnar på deras åsikter, uppfattar pedagogerna att de stärker eleverna. Axén och Näslund (1996) samt Björkman (2004) menar också att det är av vikt att börja med de vardagliga detaljerna när vi pratar om barns inflytande.

4.3.3 Analys av tema 3: Respekt

Vi tolkar pedagogerna som att de anser att inflytande också handlar om respekt eleverna emellan. Det anses även som viktigt att alla påverkar varandra och att alla får göra sin röst hörd. Frånberg (2003) skriver att skolan ständigt måste betona alla människors lika värde och

rätt till att bli respekterad. Även i barnkonventionen kan vi läsa att barnet är en viktig person som ska respekteras (Läraryrket, 2004), och i Läroplanen för skolan betonas det att det är en demokratisk princip att kunna påverka och att det ska inkludera alla elever.

En av pedagogerna svar tolkar vi som att det ständigt är en påverkan, mellan elever och elever och mellan pedagogen och eleverna när de samtalar och lyssnar på varandra. Forsberg (2000) beskriver elevinflytande som en påverkan på olika sätt.

4.3.4 Analys av tema 4: Delaktighet

Eleverna behöver träna förmågan att ta ansvar för att kunna bli en ansvarsställande och delaktig individ, anser Axén och Näslund (1996). Det står beskrivet i Läroplanen för förskolan att vi ska sträva mot att utveckla barns förmåga att ta ansvar och att handla efter demokratiska principer (Utbildningsdepartementet, 1998). Vi tolkar det som om eleverna ges möjlighet till detta när de är med och planerar och diskuterar sitt temaarbete tillsammans. Här får de också chansen att träna den deliberativa demokratin som enligt Jonsson och Roth (2003) är en ny form av demokrati där det viktigaste är att utbyta åsikter och att respektera vars och ens röst. Fritzell (2003) anser det som det mest pedagogiska sättet av demokrati.

På skolorna i vår undersökning finns bl.a. elevråd och klassråd där vi tolkar det som om eleverna får insyn i de demokratiska beslutsprocesserna. Johansson och Johansson (2003) beskriver elevråd som ett forum för elevinflytande och också en inskolning i mötesteknik. Enligt Läroplanen för skolan ska skolan sträva mot att eleverna utvecklar sin förmåga att arbeta i demokratiska modeller (Utbildningsdepartementet, 1994). En tolkning av vår undersökning kan vara att här tränas eleverna i att säga sin mening på ett deliberativt sätt för att växa upp och på sikt kunna delta aktivt i samhället, helt enligt Utbildningsdepartementet (1998). Även Danell mfl. (1998) samt Hedin och Lahdenperä (2000) skriver att eleverna måste få en möjlighet att öva sig i de demokratiska processerna för att trygga demokratin i framtiden. Det framgår av vår undersökning att pedagogerna tycker att det är svårt att ge eleverna en utbildning i demokrati och inflytande. Jonsson och Roth (2003) menar att det heller inte ges någon tillräcklig handledning, på den nya lärarutbildningen, om hur demokratiutbildningen av eleverna ska ske. I skolans läroplan (Utbildningsdepartementet, 1994) kan vi läsa att inflytande ska ökas med elevernas mognad. En tolkning av vårt resultat kan vara att pedagogerna i vår undersökning anser eleverna som för små, och därför är det svårt för dem att ha inflytande över verksamheten. Men även i förskolans läroplan (Utbildningsdepartementet, 1998) finns där mål om att eleverna ska ha inflytande. Vi har

tolkat vårt resultat så att elevernas möjlighet till inflytande är beroende av den vuxnes definitioner. Detta stämmer överens med de tankar Tham (1998) skriver om.

4.3.5 Analys av elevernas tema: Lek och skapande

Som vi kan se det så uppfattar eleverna att det är i leken och i skapandet de har inflytande. Även Pramling Samuelsson och Sheridan (2003) samt Johansson och Johansson (2003) skriver att det är i leken som förskolebarn anser att de kan vara med och bestämma.

Vår tolkning av elevernas uppfattning om vem det är som bestämmer i skolan är att de anser att det först och främst är fröken i den egna klassen. Precis som Johansson och Johansson (2003) skriver i sin utredning tolkar vi det som om våra informanter anser att det endast är rektorn som kan bestämma över fröken. När några av våra informanter svarar kungen, kan en tolkning vara att de anser att han bestämmer hur det ska vara på alla skolor i Sverige. Svaren med skolsköterskan och vaktmästaren kan vara så att eleverna anser att de har ansvar för vissa delar på skolan och därmed är det de som bestämmer där. Några av eleverna i vår undersökning uppfattar att de är ”minst” på skolan och därför får de också bestämma minst.

Det finns vissa saker i skolan som det är självklart att de vuxna bestämmer om och det är det som eleverna anser som farligt. Vi tolkar det som att eleverna vill att de vuxna tar ansvaret i dessa fall. De anser även att det är de vuxna som ska ta ansvar över läxor och innehållet i det de ska lära sig. Ett sätt att se det på är att eleverna inte anser sig veta vad det är man ska lära sig i skolan, det vet fröken bättre. En alternativ tolkning kan vara att eleverna inte ser pedagogernas intentioner till att låta eleverna ta ansvar. Axén och Näslund (1996) menar dock att elevdemokrati innebär att eleverna har inflytande och får ta ansvar.

Medan Pramling Samuelsson och Sheridan (2003) kom fram till att eleverna sällan kunde ha inflytande över det som de vuxna initierade, tolkade vi eleverna så att de uppfattade det som om de kunde bestämma över skapande och att de faktiskt fick bestämma och välja lite i det som fröken hade sagt att de skulle göra. Tham (1998) menar att det i slutändan ändå är de vuxna som definierar begreppen och därmed bestämmer om eleverna har inflytande och om de får bestämma tillräckligt mycket i skolan.

Vi kan inte se att eleverna, i vår undersökningsgrupp, uppfattar klassrådet som ett tillfälle att få vara med och bestämma. Detta kan tolkas som om de inte uppfattar klassråd och elevråd som ett forum där de får vara med och bestämma. Men det kan också tolkas som om de inte just där, under dessa förhållande tänkte på detta.

5 Diskussion

I vår diskussion presenterar vi vår slutsats och reflekterar vidare över resultaten i vår studie. Vi diskuterar vår metod och funderar på vad som kan vara av intresse att studera vidare. Slutligen konstaterar vi om syftet med denna studie är uppfyllt.

5.1 Slutsats

Vår slutsats i detta arbete är att vi nu är ännu mer övertygade om att inflytande är ett begrepp som ligger i tiden. Vi anser att inflytande är något som behöver lyftas mer från läroplanerna, för skola och förskola, och diskuteras ute i verksamheterna. Vi menar att elevernas möjlighet till inflytande är beroende av den vuxnes definitioner. Detta stämmer väl överens med de tankar Tham (1998) har om elevers möjlighet till inflytande.

Vi har inte funnit några lösenord eller recept för elevinflytande, och inte heller någon direkt metod. Men däremot har vi upptäckt att det är ett pedagogiskt förhållningssätt och nyckelordet verkar vara mötet. Vi tror att möjligheten till inflytande är som störst i mötet mellan elever och lärare. När de ser, hör och lär känna varandra finns också möjligheten till inflytande. Vi har funnit mycket som talar för att all demokrati och allt inflytande bygger på värdegrunden. Det är vår människosyn som avgör hur vi anser att alla ska ha rätt till inflytande. Johansson och Johansson (2003) skriver, att elevers inflytande dessutom är beroende av de vuxnas goda vilja. Även detta har inneburit att vi menar att man måste diskutera och reflektera mycket ute i verksamheten över just de demokratiska frågorna.

Vi har kommit fram till att pedagogernas lyhördhet för elevernas intressen och erfarenheter gör det möjligt för eleverna att ha inflytande. Liknande menar Pramling Samuelsson och Sheridan (2003) när de skriver att det både handlar om att lyssna på eleverna men också att kunna tolka dem för att kunna göra dem delaktiga. Vi menar dessutom att inflytandet består av att eleverna får ett ökat självförtroende, och med det ökade självförtroendet har de större möjlighet att våga uttrycka sig.

Vi uppfattar elevråd och klassråd som möjligheter för eleverna att träna demokratiska processer. Här får de också chansen att träna den deliberativa demokratin som enligt Jonsson och Roth (2003) är en ny form av demokrati där det viktigaste är att utbyta åsikter och att respektera vars och ens röst. Fritzell (2003) anser det som det mest pedagogiska sättet av demokrati.

Som vi ser det är det i lek och skapande eleverna har störst möjlighet till inflytande. Det är här de kan diskutera och komma överens om hur de ska göra. Även Pramling Samuelsson och Sheridan (2003) samt Johansson och Johansson (2003) skriver att det är i leken som förskolebarn anser att de kan vara med och bestämma.

5.2 Reflektioner över resultat och analys

Demokrati och inflytande är något som eleverna i skolan ska få träna och praktisera, detta är både forskarna, i den litteratur vi studerat, och pedagogerna vi intervjuat överens om. Både i litteraturen och bland pedagogerna finns många olika definitioner på demokrati och inflytande i skolan. Det kan ses som en förklaring till varför det är så svårt att ge några klara direktiv på hur utbildningen av eleverna ska ske. Begreppen kan omfatta flera olika processer och den som vetenskapligt talar om demokrati och inflytande i skolan måste därför också tala om vilken definition som avses.

När vi tittar på resultatet i vår studie anser vi att det känns bra att pedagogerna bl.a. menar att det är deras lyhörighet som är viktig i barns möjlighet till inflytande. Vi har en fundering på om detta är verkligheten ute på alla skolor. Visst är det så som Tham (1998) skriver att det är de vuxna som definierar begreppen i skolan och därmed bestämmer om eleverna har tillräckligt mycket inflytande. Pedagogerna i vår undersökningsgrupp uppgav att de genom att träna eleverna i att våga säga sin mening ökar elevernas möjligheter till inflytande. Här är det också viktigt att våga säga nej, och att inte bara göra som alla andra säger. Detta tror vi också är en viktig del i demokratiutbildningen. Om man inte, när man blir äldre, vågar säga vad man tycker, blir möjligheten till inflytande mindre.

Ett av de teman vi fann bland pedagogernas uppfattningar var respekt för varandra. Vi ser detta som en självklarhet om eleverna ska kunna utvecklas till demokratiska medborgare. Det sista temat vi fann var elevernas delaktighet. Det är detta tema som vi tror är lättast att koppla samman med demokrati. Hela vårt demokratiska samhälle är uppbyggt på att vi får vara med och bestämma. I riksdagen sitter de politiker som vi gett vårt förtroende att representera våra åsikter. Vi tycker att klassråd och elevråd är en inskolning i denna demokratiska rättighet. Nuvarande regering har tillsatt en arbetsgrupp inom Utbildningsdepartementet som menar att det finns en risk i att elevernas deltagande i de olika råden bara blir en dekoration av demokrati. Arbetsgruppen menar därför att pedagogerna måste bli tydligare på att visa eleverna gränserna för vilka beslut de kan få ta (Lumholdt, 2004). Vi ser fram emot att ta del av hur regeringen tar emot arbetsgruppens tankar.

Fritzell (2003) och Jonsson och Roth (2003) pratar om att det är den deliberativa demokratin som nu bör utövas i skolorna. Här innebär det att alla ska få möjlighet att framföra sina åsikter och att de ska respekteras. Det anser vi vara en viktig del i demokratin. Även vårt resultat av pedagogernas uppfattningar tolkar vi som att de anser detta vara viktigt.

I läroplanerna för skolan och förskolan står det att verksamheten ska bygga på en demokratisk grund (Utbildningsdepartementet, 1994, 1998). Vi tolkar vårt resultat så att de pedagoger vi har intervjuat försöker arbeta efter de styrdokument som gäller. Vi anser att den deliberativa demokratin kan hjälpa till att uppfylla de demokratiska mål vi har i styrdokumentet. Det är dock viktigt att vi inte slår oss till ro med att eleverna har möjlighet till inflytande i de olika råden, men det är en bra demokratiträning. Axén och Näslund (1996) påpekar, att det är viktigt att vi inte känner oss nöjda bara eleverna får möjlighet att vara med i olika råd, där de får säga sina åsikter, utan hela verksamheten ska bygga på demokratiska grunder.

Vi fann endast ett tema i resultatet hos eleverna och det var lek och skapande. Detta tror vi beror på att det ligger närmast deras egen erfarenhetsvärld. Det är lättare att berätta om sådant man har mest kännedom om och tycker är roligt. Pramling Samuelsson och Sheridan (2003) samt Johansson och Johansson (2003) skriver, att det är i leken förskolebarn känner att det de kan vara med och bestämma. Detta stämmer överens med de uppfattningar sexåringarna i vår undersökningsgrupp uppger. Kan detta bero på att de inte har några andra möjligheter eller beror det på att eleverna inte uppfattar de andra möjligheterna de har. Vi tror att vi måste synliggöra mer för eleverna vilka möjligheter de har till inflytande.

Eleverna uppger att det är de vuxna som bestämmer mest i skolan och det tror vi kan bero på att de anser att de vuxna vet bättre och därför bör bestämma mer. Det kan också bero på att eleverna syftar på att de vuxna bestämmer när de får leka och när de ska ha rast. Några av eleverna uppger också att de äldre eleverna kan bestämma mer än de själva har möjlighet till. Även detta kan ha sin förklaring i att de anser att de äldre eleverna vet och har varit med om mer. Det är klart att det är så, att ju mer erfarenhet du har, ju mer kunskap har du. Vi anser dock att det inte bör spela någon roll hur mycket erfarenhet du har om elevinflytande innebär att man som pedagog bygger vidare på de intressen och erfarenheter eleverna har.

Både Pramling Samuelsson och Sheridan (2003) samt Johansson och Johansson (2003) skriver att det inte är självklart att eleverna ser pedagogernas strävan att arbeta för att eleverna ska ha möjlighet till inflytande. Vi ställer oss frågan varför det är så? Om vi hade kunnat få svar på den frågan och då hjälpt eleverna att se pedagogernas strävan, hade vi då fått ett annat

resultat på våra frågor till eleverna? Har de inflytande över mer än de själva kan uppfatta? Detta är frågor vi får låta vara obesvarade och hoppas att någon annan forskar vidare om.

Det som också kan vara av intresse att studera vidare är klassrådets och elevrådets betydelse. Forskarna i den litteratur vi läst är inte helt överens om dess betydelse, men menar dock att det är viktigt att eleverna får träna demokratiska processer i skolan. I vår undersökning fann vi en uppfattning, hos pedagogerna, om att eleverna hade möjlighet till att träna och utöva demokrati vid dessa tillfällen. Det var dock inte något som eleverna nämnde under sina intervjuer. Kanske på grund av att undersökningen är gjord i september månad när de nästan precis börjat i skolan och därför var helt uppslukade av allt det nya. Det hade varit intressant att undersöka närmare vid ett senare tillfälle. Människan befinner sig i ständig förändring ”sanningar” blir därför tids och platsbundna.

5.3 Metoddiskussion

Vi valde att göra en kvalitativ undersökning, vilket vi även nu anser som en bra metod för att ta reda på hur människor uppfattar olika begrepp. Som datainsamlingsmetod bestämde vi oss för att göra intervjuer och observationer. Vi intervjuade fyra olika förskollärare som vi hittade genom en pilotundersökning och som vi ansåg verkade vara intresserade. Det var en fördel att intervjua pedagoger som redan visat ett intresse för vårt arbete, eftersom vi då direkt kunde få uttömmande svar på våra frågor. Det hade kanske blivit ett mer varierat resultat om vi hade valt att göra ett mer slumpmässigt urval, eller om vi hade intervjuat fler olika pedagoger. Men vi gjorde en begränsning, för att arbetet inte skulle bli för stort.

När det gäller intervjuerna med eleverna valde vi att göra gruppintervjuer med de fyra olika förskollärarnas barngrupper. Det var en fördel att eleverna var förtrogna med sin miljö och med sina kamrater under intervjun. Och det kändes också som om de kunde ta hjälp av varandra i sina svar, de kunde reflektera över vad de andra sa och då påverka varandra. Detta kan ses som en fördel men också ifrågasättas. Kanske resultatet av intervjuerna hade sett annorlunda ut om varje elev hade fått svara på frågorna utan påverkan av varandra. Vi hade kanske då kunnat ta mer nytta av de semistrukturerade frågorna och spunnit vidare på varje elevs uppfattning. Som det blev nu blev elevernas svar ganska korta och kanske inte så förklarande.

Vi har också funderat på hur våra frågeställningar har påverkat resultatet. Visserligen valde vi att låta intervjuerna vara semistrukturerade, för att låta informanterna i så stor utsträckning som möjligt utveckla sina egna tankar. Det är kanske så att intervjuaren påverkar

den intervjuade bara genom att formulera frågorna på ett visst sätt. Detta har kanske påverkat resultatet i vår undersökning.

Vår tanke från början var att vi genom att observera pedagogerna i barngruppen skulle få ett material där vi kunde tolka verkligheten. De uppfattningar vi fick, från pedagogerna, under våra intervjuer kan ses som mer långsiktiga mål av inflytande och demokrati. Därför ansåg vi att det var svårt att nyttja observationen i vårt resultat. Det hade varit intressant att följa gruppen under en längre tid för att kunna se hur pedagogens intentioner fungerade i verkligheten. Är det så att pedagogerna är lyhörda för elevernas erfarenheter och intressen när de planerar sin verksamhet? Detta var inte något vi kunde se i våra observationer, utan det lämnar vi över till fortsatt forskning.

5.4 Har vi uppnått syftet?

Syftet med denna rapport var att studera vilka uppfattningar det finns om elevinflytande och elevdemokrati. Vi ville också undersöka hur pedagoger anser att eleverna har möjlighet till inflytande, och hur eleverna själva uppfattar att de har inflytande.

Detta har vi gjort genom att studera den litteratur som vi ansåg relevant och de artiklar vi fann genom våra sökningar. Vi har också gjort en kvalitativ empirisk undersökning genom att intervjua fyra pedagoger och deras barngrupper ute i verksamheten. Där har vi både sett pedagogernas uppfattningar av elevinflytande och elevdemokrati och elevernas uppfattningar om sina möjligheter till inflytande. Det vi känner hade varit intressant för denna studie hade varit att ta reda på om pedagogernas intentioner verkligen fungerar ute i verksamheten. Vårt syfte var dock att ta reda på uppfattningarna som finns, och det anser vi att vi har gjort.

6 Sammanfattning

Syftet med denna rapport har varit att studera vilka uppfattningar det finns om elevinflytande och elevdemokrati. Vi ville också undersöka hur pedagoger anser att eleverna har möjlighet till inflytande, och hur eleverna själva uppfattar att de har inflytande. I vår litteraturredel har vi tittat på demokrati och inflytande i ett historiskt perspektiv. Vi var också intresserade av att se vad det står i lagar och styrdokument vad det gäller elevinflytande. Vi har gått närmare in på olika perspektiv av demokrati, inflytande och delaktighet. Dessutom har vi studerat elevinflytande i skola och samhälle. Vidare synliggör vi inflytande över arbetssätt och delaktighet som metod. Som avslutning på vår litteraturredel kommenterar vi vår litteraturgenomgång.

Vår problemprecisering bestod av två frågor.

- Hur uppfattar pedagoger begreppen elevinflytande och elevdemokrati?
- Vad uppfattar eleverna att de kan ha inflytande över?

För att få svar på dessa frågor bestämde vi oss för att göra en kvalitativ undersökning, och valde då att använda oss av intervjuer och observationer som datainsamlingsmetod. Vår undersökningsgrupp bestod av fyra förskollärare samt sexåringar från fyra olika barnskolor. Materialet som vi transkriberat, bearbetade vi genom att söka efter teman i texten. Dessa teman skulle hjälpa oss att uppfylla vårt syfte med denna studie. Detta resulterade i att vi fann fyra olika teman hos pedagogerna och ett tema hos eleverna.

Pedagogerna anser att det är viktigt att eleverna har möjlighet till inflytande. De menar att som pedagog vara lyhörd för elevernas intresse och visa för dem att det de säger är värt att lyssna på, är en definition på elevinflytande. Inflytande kan också innebära att eleverna får ökat självförtroende och därmed vågar uttrycka sin mening. Även respekten för varandra anses som en viktig del av inflytandet. Det uppfattas som demokrati när eleverna har möjlighet att välja och när de är delaktiga i bl.a. de olika råd som finns på skolorna.

Eleverna i vår undersökningsgrupp är ganska överens om att det är i leken de kan vara med och bestämma. Det är här de kan diskutera och komma överens om hur de ska göra. Även när det gäller skapande anser eleverna att de själva får bestämma hur de vill göra. De anser dock att det är de vuxna som bestämmer mest i skolan.

Referenser

Litteratur

- Agell, A. (Red.). (2001). *Fostrar skolan goda medborgare*. Uppsala: Lustus, cop. ISBN 9187582163.
- Axen, C. & Näslund, L. (1996). *Inflytande och ansvar*. Stockholm: Rädda barnen. ISBN 91-88726-50-9.
- Barnombudsmannen, (1998). *Ett steg framåt*. Stockholm: Kommentus Förlag
- Bråten, I. (Red.). (1998). *Vygotskij och Pedagogiken*. Lund: Studentlitteratur. ISBN 91-44-00502-4.
- Claesson, S. (2002). *Spår av teorier i praktiken*. Lund: Studentlitteratur. ISBN 91-44-02216-6.
- Denscombe, M. (2000). *Forskningshandboken*. Lund: Studentlitteratur. ISBN 91-44-01280-2.
- Doverborg, E. & Pramling Samuelsson, I. (2003). *Att förstå barns tankar*. Eskilstuna: Liber. ISBN 91-47-04968-5.
- Egidius, H. (2002). *Pedagogik för 2000-talet*. Stockholm: Natur och Kultur. ISBN 91-27-07443-9.
- Forsberg, E. (2000). *Elevinflytandets många ansikten*. Uppsala: Uppsala Universitet. ISBN 91-554-4802-X.
- Fritzell, C. (2003). *Pedagogisk praktik som demokratiska samtal*. Växjö: Växjö universitet. ISBN 91-974416-5-1.
- Frånberg, G-N. (2003). *Värdegrundsfrågor i Norden i ett barn och ungdomsperspektiv*. Köpenhamn: Nordiska ministerrådet. ISBN 9289308990.
- Hargreaves, A. (1998). *Läraren i det postmoderna samhället*. Lund: Studentlitteratur. ISBN 91-44-00289-0.
- Hedin, C. & Lahdenperä, P. (2000). *Värdegrund och samhällsutveckling*. Stockholm: HLS Förlag. ISBN 91-7656-480-0.
- Johansson, E. & Johansson, B. (2003). *Etiska möten i skolan*. Stockholm: Liber. ISBN 91-47-05133-7.
- Jonsson, B. & Roth, K. (Red.). (2003). *Demokrati och lärande*. Lund: Studentlitteratur. ISBN 9144029551.
- Kvale, S. (1997). *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Lund: Studentlitteratur. ISBN 9144001851.

- Lindqvist, G. (Red.). (1999). *Vygotskij och skolan*. Lund: Studentlitteratur.
ISBN 91-44-00794-9.
- Läraryrskommittén. (2004). *Lärarens handbok*. Stockholm: Läraryrskommittén. ISBN 91-85096-830.
- Marton, F. & Booth, S. (2000). *Om lärande*. Lund: Studentlitteratur. ISBN 91-44-00893-7.
- Norell Beach, A. & Berg-Danielsson, M-L. (2000). *Goda grunder och pedagogiska möjligheter*. Stockholm: Rädda barnen. ISBN 91-89366-30-1.
- SAOL 12. (1998). *Svenska Akademiens ordlista över svenska språket* (12:e uppl.). : Nordstedts Ordbok. ISBN 91-7227-032-2.
- Skolkommittén. (1996). *Inflytande på riktigt*. Stockholm: Fritzes. ISBN 91-38-20181-X.
- Sträng Haraldsson, M. & Dimenäs, J. (2000). *Det lärande mötet – ett bidrag till reflekterande utvärdering*. Lund: Studentlitteratur. ISBN 91-44-00382-X.
- Svenska Unescorådet. (2001). *Salamancadeklarationen och Salamanca + 5*. Stockholm: Svenska Unescorådet.
- Säljö, R. (2000). *Lärande i praktiken. Ett sociokulturellt perspektiv*. Stockholm: Prisma. ISBN 91-518-3728-5.
- Tham, A. (1998). *Jag vill ha inflytande över allt*. Stockholm: Liber. ISBN 91-88373-49-5.
- Utbildningsdepartementet. (1994). *Läroplan för det obligatoriska skolväsendet, förskoleklassen och fritidshemmet*. Stockholm: Fritzes. ISBN 91-38-31413-4.
- Utbildningsdepartementet. (1998). *Läroplan för förskolan*. Stockholm: Fritzes. ISBN 91-38-314412-6.
- Vetenskapsrådet. (2002). *Forskningsetiska principer*. Stockholm: Elanders Gotab. ISBN 91-7307-008-4.
- Williams, P., Sheridan, S. & Pramling Samuelsson, I. (2000). *Barns samlärande*. Stockholm: Liber. ISBN 91-89314-12-3.

Tidskrifter

- Björkman, K. (2004). Dagsprogrammet styr barnen. *Förskolan*, (1), 26-28.
- Lukács, J. (1996). Varför fungerar inte elevinflytandet, fast vi vet hur viktigt det är? Okonventionell statlig utredning inbjuder alla intresserade till dialog. *Barn i hem, skola, samhälle*, (4), 21.
- Lumholdt, H. (2004). Information ger inflytande. *Förskolan*, (1), 32-33.
- Pramling Samuelsson, I. & Sheridan, S. (2003). Delaktighet som värdering och pedagogik. *Pedagogisk forskning i Sverige årg.8*, (1-2), 70-84. ISSN 14016788.

Cd-rom

Nationalencyklopedins ordbok (2000). [cd-rom]. Bokförlaget Bra böcker, Höganäs och Språkdata, Göteborg. ISBN 91-7133-749-0.

World wide web

Danell, M. mfl. (1998), *Inflytandets villkor. En rapport om 41 skolors arbete med elevinflytande*. [www]. Hämtat från < <http://www.skolverket.se/pdf/98-407.pdf>>. Hämtat 10 augusti 2004.

Bilagor

1 Intervjufrågor till pedagoger

2 Intervjufrågor till elever

Intervjufrågor till pedagoger

1. Vad innebär elevinflytande/elevdemokrati för dig?
2. Vad tycker du att det finns för fördelar med elevinflytande i skolan?
3. Vad tycker du att det finns för nackdelar med elevinflytande i skolan?
4. På vilket/vilka sätt ger du eleverna möjlighet till inflytande?
5. I vilka sammanhang kan eleverna vara med och bestämma?
6. Kan du berätta om något som eleverna varit med och beslutat om?
7. I vilka sammanhang kan eleverna vara med och påverka?
8. Kan du berätta om något som eleverna varit med och påverkat?
9. Vilket var ditt mål och syfte vad det gäller elevinflytande under aktiviteten/lektionen vi observerade?

Intervjufrågor till elever

1. Vem är det som bestämmer i skolan?
2. Varför tror ni att det är så?
3. Brukar ni få lov att vara med och bestämma i skolan?
4. Kan ni berätta om någon gång ni varit med och bestämt?
5. Finns det någon gång ni skulle vilja ha varit med och bestämt, när ni inte fick?
6. Vad tycker ni att eleverna kan vara med och bestämma om?
7. Vad tycker ni att eleverna inte kan vara med och bestämma om?
8. Skulle ni vilja bestämma mer i skolan?
9. Vet ni vad inflytande är?
10. Tycker ni att ni hade möjlighet till inflytande/fick vara med och bestämma, idag när vi hälsade på?